

mg4

4394

Az Iskolai Filmintézet diafilm sorozata

292 szám

S Z O V J E T U N I Ó I I
/Felszine, ázsiai területek/

Földrajzi sorozat: 53
Készült: 1955. évben

1. Buzatermelés a Kubany-alföldön

A Kaukázus északi előterében fekszik a Szovjetunió egyik nagykiterjedésű tökéletes síksága, a feltöltött Kubany-alföld, a buzatermelésnek egyik legrégebb és legfontosabb központja.

2. Kazbek eljegesedett vulkáni kupja

A Kaukázus több, egymással párhuzamos gerineből épül fel. A középső gerinc központja a gyönyörű formájú, hatalmas Kazbek /5043 m/. Az Elbruszhoz hasonlóan /ez egy mellékgerincen helyezkedik el/ a Kazbek is még nemrégén működő vulkán volt, amely a jég munkája ellenére is még megtartotta vulkánikus formáját. Oldalán ered a Tyerek, ennek völgyében kapaszkodik fel a ma már jól kiépített gépkocsi-ut a középső-Kaukázus legkényelmesebb hágójára /2400 m magas/, majd onnan vezet Tbiliszi felé. Ez a híres Gruz Hadiut.

3. A Tyerszkol-gleccser az Elbrusz lejtőjén

A Kaukázus magashegységi formáinak, csipkézett sziklage-rinceinek, tavainak és völgyeinek kiformalásában a mozgó jégárak, a gleccserek játszották a főszerepet. A Kaukázusban ma is számtalan gleccser végzi lassu formáló munkáját.

4. Az Elbrusz kettős csucsa

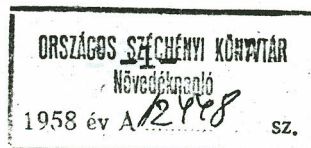
A Kaukázus legmagasabb kiemelkedése a kettős csucsu Elbrusz /5633 m/, fiatal vulkáni kup, valószínűleg még alig néhány ezer éve is működő vulkán volt. Az előtérben lévő völgyeket tejfehér színű köd tölti ki, a magashegységek gyakori és igen szép jelensége ez. A felhőket a lábunk alatt látjuk, s azokból csak a magas csucok emelkednek ki.

5. Jégvájta völgy Észak-Kaukázusban

Eljegesedett vidék az Észak-Kaukázusban. Képünk tipikus teknővölgyet mutat, átmetszete lapos U alakú, ez a jellemző völgyformája a gleccservájta völgyeknek.

6. A Gruz Hadiut /Kaukázus/

A Kaukázus magas gerincei nagy akadályai a közlekedésnek.

292

A fő közlekedési vonalak - ma már jól kiépített gépkocsi-utak - magas hágókon vezetnek keresztül, sokszor elérve a 3000 m magasságot is.

7. A Gura Hadiút egy részlete. Háttérben a Kazbek

8. Csucskok és kőtenger a Kaukázusban

A Kaukázus merész sziklatornyainak kiformalásában nagy szerepe van az aprózódásnak is. A jeges éjszakát forrón tűző napsugár váltja fel, a hőmérséklet hirtelen változásai állandóan repesztik a sziklákat. A víz behatol a finom repedésekbe, majd ott megfagyva, tágítja a repedéseket, sziklatömböket hasít le. Évezredek folyamán így átformálódnak a gerincek és csucskok.

9. Hegyomlással keletkezett tó 1000 m magasan a Kaukázusban

10. Az Usba kettős csucsa /Kaukázus/

A Kaukázus sok fenséges orma között is kiemelkedik meredek formáival a kettős csucsu Usba /4697 m/

11. Turisztika a Kaukázusban

A Kaukázus a szovjet magashegységi turisztikának legfontosabb területe. Évről-évre a kirándulók százezrei keresik fel a tájképi szépségekben oly gazdag hegység sziklaormait, pompás virágzónyeggel borított alhavasi rétejeit és erdős lejtőit. Képünk magashegységi turisták táborát mutatja a hegység fenyves övezetében. Háttérben a jégformálta sziklahavasok és örök hóborította csucskok.

12. Kisebb vizesés a Kaukázus egyik völgyében

A Kaukázus szépségei a legváltozatosabbak. A hófedte ormok fenséges szépsége mellett ugyanúgy gyönyörködtetik a szemlélőt a virágos rétek és egy-egy völgy tagolt sziklafalai, vizesései.

13. Kiemelkedő platók egyik területe az örmény vulkánikus fennsík

A dél-kaukázusi /örmény/ vulkánikus fennsík a Kaukázustól délre helyezkedik el. Átlagos magassága 1500 m. A fennsík hatalmas vulkáni kupok /Aragac 4095 m/ és egész vulkánikus vonulatok ülnek. Néhol széles kiterjedésű magas platók emelkednek ki az egészében is fennsíkjellegű tájból.

14. Vulkánikus plató, rajtaülő vulkánikus kuppal az örmény vulkánikus-fennsík

15. Kanyargós folyó a Nyugat-Szibíriai-alföldön

A Nyugat-Szibíriai-alföld Földünk legnagyobb feltöltött alföldje. A deszkasímaságu alföld igen enyhén lejt észak felé. /Az esése pl. 1/70 része a Tiszáénak kilométerenként./ Az Alföld hatalmas folyamai ezért igen lassu folyásuak, törmeléküket lerak-

ják, kanyarognak, szigeteket, zátonyokat építenek, s az alföld legnagyobb részét elmoszárásítják. Az uralkodó növényzet a fenyő-tajga.

16. Mocsaras tajga a Nyugat-Szibíriai-alföldön

Nyugat-Szibíriai-alföld elmoszárásodásának a rendkívül kis-mértékű lejtés mellett az is az oka, hogy az észak felé folyó folyóinak felső folyása vidékén/délen/ előbb következik be az olvadás, mint az alsó folyás területén. A lezuduló hóolvadásos ár-vizek így a jéggel borított mederben nem tudnak lefolyni, kiöntenek. Az alföld Földünk legnagyobb mocsárvidéke, itt vannak Földünk legnagyobb tőzegtelepei. A képen a sötét, kanyargós vonalak a fenyvesek, a világosabb foltok nyílt víztükrök és lápos területek.

17. A Közép-Szibíriai-fennsík mészkőtakarója

A Közép-Szibíriai-fennsík alapja Földünk egyik ősmasszívuma, az ún. Angara-ősföld. A masszívum ősi kristályos kőzeteit legnagyobb részben betakarták a későbbi geológiai korok üledékei, a mészkő és homokkő. Hazánknál nagyobb területeket pedig lávatakarók borítanak. Az üledékes kőzetek Földünk egyik leghatalmasabb kőszénkészletét rejtik magukban, melyeket a szovjet korszak geológusai kutattak fel. Képünk: a fennsík mészkőtakarójának egyik pusztuló darabja. Látható a kőzet gyüretlen, vízszintes- ún. táblás települése, ami az ősmasszívumokra jellemző.

18. Bjeluha, az Altáj legmagasabb csúcsa /4506 m/

Nyugat- és Közép-Szibíriát délről ősi hegységek sorozata keretezi. A hegység keret leghatalmasabb tagja az Altáj. Az Altáj helyén már a Variszkuszi hegységképződés idején magas hegység volt. Valószínű, hogy az egész Variszkuszi hegységképződés egyik kiinduló pontja éppen az Altáj területén volt. Ezért a hegységrendszer tagjait Altaidáknak is nevezik. A régi hegység elpusztult, majd hatalmas rögökben újra kiemelkedett. Ásványi kincsekben igen gazdag, különösen kiemelkedő jelentőségű a Kuznyecski kőszénmedence, ennek elsőrendű fekete kőszénkészlete felülmúlja egész Nagy-Britanniáét. Sok az újabban felfedezett vasérc is. Képünk a Bjeluhát, az Altáj legmagasabb csúcsát mutatja. Gránitból épült tömegét a jég formálta ki és állandó hó borítja. Lábánál ered a Katun, az Ob forrásfolyója.

19. Hegyvidék a Bajkálontulon

A Bajkál-vidék /Bajkálontul/ a Közép-Szibíriai-fennsíkot délről keretező ősi hegységek egyik legrégebbi eredetű /Kaledóniai/ tagja. A többször is elpusztult és újra kiemelkedett hegyvidék ma általában szelíd, lepusztult hegyvidék formáit mutatja. A kéregmozgások azonban ma is erőteljesek. Ezt jelzi a vidéken gyakran előforduló földrengés. Maga a Bajkál-tó is fiatal geológiai képződmény.

20. A Vjerhojanszki-hegység

Északkelet-Szibíriá területe már a pacifikus-hegységrendszerhez tartozik. A Vjerhojanszki-medencét zárja körül, a Krimi-hegységgel egyidős. Formál azonban mások, itt fokozottabb szerepe volt a kifagyásnak és a jég pusztító munkájának. Képünk: részlet a Vjerhojanszki-hegységből. A tajga itt már megritkul, az egyre gyérülő fenyőket a tetőkön a hegyi tundra váltja fel.

21. Cserszkij-hegység

Az északkelet-szibíriai Cserszkij-hegység szintén a pacifikus-hegységrendszer tagja. Jóval magasabb a Vjerhojanszki-hegységnél, kiformalásában a döntő szerepet a jég munkája játszotta. Képünk: részlet a Cserszkij-hegységből. Az előtérben a hegység lábánál már ritkuló nyirfa-tajga kopár fái láthatók.

22. A Szihote-Aliny

A Szövjet Távol-Kelet pacifikus zónájának egyik legjelentősebb hegysége a Szihote-Aliny. A hegység éghajlata már monszunos jellegű, a tajgát itt lombhullató erdő váltja fel.

23. A Kljucsevszkaja-Szopka /Kamcsatka/

Kamcsatka, a Szovjetunió nagy távol-keleti félszigete szinte teljes egészében hegyvidék, csak a közepén végighaladó Kamcsatka-folyó völgyében találunk síkságot. Hegységei a pacifikus-hegységrendszerhez tartoznak. A keleti hegység meghaladja a 3500 m magasságot. Ehhez ma is működő vulkánok csatlakoznak. Itt füstölög Eurázia legmagasabb működő vulkánja, a Kljucsevszkaja-Szopka /4778 m/. A vulkánok tájképi szépségét növeli, hogy a kupok általában igen szabályosak és azokat állandó hó borítja. A tűzhányók állandóan füstölögnek, hamut, izzó köveket szórnak, a kitörő forró gázoszlopok néha 8000 m magasra hatolnak, majd ezt követi a lávaömlés. A vulkáni hamu sokszáz kilométerre mindent befed, télen emiatt a vidéken sem sit, sem korcsolyát használni nem lehet. A Kljucsevszkaja előtérében a szovjet korszak meghonosította a földművelést, rozst termelnek.

24. A Korjak vulkán Kamcsatkában

A Kljucsevszkaja mellett Kamcsatka legjelentősebb tűzhányója a Korjak.

25. A Csukcs-félsziget felszine

A Csukcs-félszigeten, a Szovjetunió északkelet felé legjobban kiugró területén szigetszerűen egy kisebb ósmasszívum helyezkedik el. Felszine az állandó jég és hó világa. A lepusztult /eltönkösödött/ és újra kiemelt masszívumot a jég munkája igen erősen kiformalta, gazdag völgyhálózatot vésett belé.

26. A Kazah-fennsík a Balhas-tó vidékén

Kazahsztán központját az-un. Kazah-fennsík foglalja el. Ősi

hegység leköpött maradványa. Néhol nagy vulkáni kupok ülnek a régi kőzetek felett. A sivatagos éghajlat alatt a lepusztulás főleg a hideg éjszakák és forró nappalok nagy hőmérsékleti különbsége miatt bekövetkező mállás. A felszín kopár, növényzet alig található. A hegység belsejében azonban igen értékes ásványkincsek vannak: rézérc, ólom, cink. Ez a vidék a rézérc egyik fő lelőhelye.

27. Homokfodrok a Kizil-Kum homoksivatagban, Üzbekisztánban

28. Barkánok /sajátos mozgó homokformák/ a Kara-Kum sivatagban

29. Eljegesedett csucok és hatalmas gleccserek a magas Tien-Sanban

A Váriázkuszi hegységrendszer leghatalmasabb képviselője a Tien-San. Az egész hegység K-Ny kiterjedése 2500 km /Párizs távolsága a Volgától/ és messze benyulik Kína területére is. Sok gerince haladja meg a 6000 m magasságot, egyes csucjai pedig megközelítik a 8000 m-t. A Szovjetunió területén a Pobjeda csúcs a legmagasabb /7439 m/. A magas gerinceket többnyire gránit és más kristályos kőzetek építik fel, formáikat pedig a jég munkája dolgozta ki.

30. Völgy a Tien-Sanban

A Tien-San formái néhol igen merészek, a völgyek szűkek, meredek faluak, a folyók vizeséseken, rohanókor keresztül sietnek a távoli sivatagok felé. Egy ilyen völgyet mutat képünk. Itt most kirgiz munkások üdülnek.

31. Végmoréna és gleccserpatak a Tien-Sanban

Szovjet Közép-Ázsia egyik legszebb völgye a Zeravsann folyó felső folyásának völgye. A Zeravsann fontos szerepet tölt be az öntözésben. Szamarkand és Buhara ősi városai, az öntözéses földművelésnek híres központjai a Zeravsannak köszönhetik kialakulásukat. A Zeravsann-völgy a Tien-San két magas gerincét választja el egymástól. A völgy felső részét még gleccser tölti ki, a gleccser végmorénája alól mint sebes folyású patak ered a Zeravsann. A képen a háttérben a Tien-San ormai láthatók.

32. Gabonaföld a Pamirban 4000 m magasan

A Pamir hegység jellegzetességei az ún. pamirok. Ezek 3-4000 m magas fennsíkok. Egykor mély völgyek voltak, azonban az aprózódással lepusztuló hegységek rengeteg törmeléke feltöltötte és síksággá egyenlítette ki az egykori völgyeket. A fennsíkokat környező hegységek emiatt látszólag csak kis magasságra emelkednek ki saját törmelékükből.

33. Hatalmas gleccser a Pamirban, melyet teljesen eltakart saját hordaléka

A Pamir hegységben hatalmas gleccserek végzik lassu mozgásukat. Itt van Földünk leghosszabb /80 km/ völgyi gleccsere.

34. A "Tudományos Akadémia" gerince a Pamirban

Az Északi-Pamirban van a Szovjetunió legmagasabb csucsa, a Sztálin-csucs. Magassága 7495 m. Az Északi-Pamir régi tengeri üledékekből felgyürt fiatal hegység. A tengeri üledékek közé hatalmas magmatömegek nyomultak, melyek lehülve gránittá kristályosodtak. A legmagasabb gerinceket gránitból formálta ki a jég munkája. Legimpozánsabb a "Tudományos Akadémia"-gerinc, ezen található a Sztálin-csucs is. A kép előterében hatalmas völgyi gleccser látható.

35. A Sztálin-csucs, nagy völgyi gleccserrel

FELSŐOKTATÁSI JEGYZETELLÁTÓ VÁLLALAT BUDAPEST

Felelős vezető: Heitter Imre

8-2319/292/PE